

Her Yönüyle

BASKİL

Editörler:

Prof. Dr. Hasan KÜRÜM

Dr. Öğr. Üyesi Korkmaz ŞEN

YIKILMAZLAR BASIN YAY. PROM. VE KAĞIT SAN.TİC.LTD.ŞTİ.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/C Güneşli Bağcılar İSTANBUL

Tel.: 0212 630 82 38 – 0212 630 34 73 – 0212 630 28 32 / Faks: 0212 602 02 10

Güneşli VD: 953 009 3395 / Matbaa Sertifika No: 45464

Basım Yeri: İSTANBUL

Elazığ-2020

İÇİNDEKİLER

SON TÜRBEDAR: BASKİLLİ MEHMET HOCA EFENDİ NAM-I DİĞER ZİRKİLİ HOCA.....	559
BASKİL VE NAHÇIVAN YÖRESİNİN HALAYLARINA KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ.....	567
BASKİL'DE TÜRK SU KÜLTÜNÜN İZLERİ	580
SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNDEN BASKİL İLÇESİNDE YEREL KALKINMANIN İZLENMESİ: 2004-2018	599
THE EFFECT OF COLD STORAGE CONDITIONS ON FRUIT QUALITY IN FRESH APRICOTS.....	621
SOFRALIK KAYISI YETİŞTİRİCİLİĞİ: KURU KAYISI SEKTÖRÜ İÇİN BİR FIRSAT MIDIR? YOKSA TEHDİT Mİ?	632
ELAZIĞ İLİ BASKİL İLÇESİNDE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ	649
BASKİL'DEKİ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME KATKISI	658
COĞRAFİ İŞARETLERDE DENETİM VE İYİ YÖNETİŞİM; ELAZIĞ-BASKİL ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME	676
BASKİL İLÇESİNİN SU ÜRÜNLERİ POTANSİYELİ VE GELECEĞİ.....	701
BASKİL'DE AKTİF İSTİHDAM POLİTİKALARI UYGULAMALARI: ELAZIĞ İŞ-KUR İŞGÜCÜ YETİŞTİRME PROGRAMLARI	713
GÖRSEL KİMLİĞİN KULLANIMI BAĞLAMINDA BASKİL İLÇESİ KURUMSAL KİMLİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	730
DETERMINATION OF THE BIOGAS POTENTIAL FROM ANIMAL WASTE; BASKIL DISTRICT...	743
BASKİL İLÇESİ ÇEVRE DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ	753
KAYISI İŞLEMEDE ALTERNATİF TEKNOLOJİ: İYONLAŞTIRICI RADYASYON	766
BASKİL AĞZI SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME.....	788
BASKİL'İN TESBİT EDİLEBİLEN PARAZİTOİD ARICIK TÜRLERİ (BRACONIDAE, HYMENOPTERA)	802
KANSER HASTALARI İÇİN UMUT VADEDEN BİTKİSEL BİR ÜRÜN “BASKİL KAYISISI”	825
KUR'ÂN-I KERÎM'İ ANLAMA AŞAMALARI VE KUR'ÂN KURSLARINDAKİ KUR'ÂN EĞİTİMİ	834

ÜÇ KANYONUN SOSYOLOJİK DEĞERLENDİRMESİ:	848
SAKLI KAPI KANYONU, TÜRKİYE; AL SIQ KANYONU, ÜRDÜN VE DIONYSIUS'UN KULAĞI, İTALYA	848
BASKİL İLÇESİNİN ÖNEMLİ GELİR KAYNAĞINI OLUŞTURAN KAYISI AĞACI ZARARLILARI	880
BASKİL (TÜRKİYE)'İN VASKÜLER BİTKİ ÇEŞİTLİLİĞİ (FLORASI) ÜZERİNE	889
BASKİL İLÇESİ'NİN GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ ve BAZI KALKINMA ÖNERİLERİ	914
BASKİL'DE (ELAZIĞ) ULAŞIM TÜRLERİ	937
DEMİRYOLU ULAŞIMINDAKİ ZORLUKLAR VE BASKİL ÖRNEĞİ	964
MİKROHAVZASI EROZYON RİSKİNİN YENİLENMİŞ EVRENSSEL TOPRAK KAYBI EŞİTLİĞİ İLE TESPİT EDİLMESİ.....	983
ELAZIĞ-BASKİL İLÇESİNİN SICAKLIK VE YAĞIŞ DEĞERLERİNDEKİ DEĞİŞİMİN İNCELENMESİ	997
BASKİL İLÇESİ'NİN (ELAZIĞ) DOĞAL ORTAM ÖZELLİKLERİNDEN KAYNAKLANAN SORUNLAR VE AFET ANALİZLERİ	1011
BASKİL İLÇESİ'NİN (ELAZIĞ) EĞİTİM COĞRAFYASI	1032
BASKİL İLÇESİNİN YERALTI VE YERÜSTÜ SU POTANSİYELİ	1061
SAKLIKAPI KANYONU'NUN (BASKİL-ELAZIĞ) TURİZM PLANLAMASI	1070
MEHMETÇİK RUHU ve ŞEHİT POLİS FETHİ SEKİN	1086
“HACCA HELVA GÖTÜRME” MENKİBESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BASKİLLİ HASAN BABA ÖRNEĞİ.....	1098
BİZANS-İSLAM MÜCADELESİNDE BASKİL VE ÇEVRESİNDE ÖNEMLİ BİR ŞAHSİYET: ABDÜLVEHHAB GAZİ	1106
TESLİM ABDAL'IN ŞİİRLERİNE TASAVVUF FELSEFESİ İLE TOPLUM VE SİYASET FELSEFESİ AÇISINDAN BAKIŞLAR	1123
BASKİLLİ İKİ ŞAİR: HASAN HÜSEYİN EKELİK VE ALİ SANCAKOĞLU	1151
HARPUT'UN SON, BASKİL'İN İLK MÜFTÜSÜ ALEFDÂRZÂDE MAHMUD KÂMİL EFENDİ.....	1159

BİZANS-İSLAM MÜCADELESİNDE BASKİL VE ÇEVRESİNDE ÖNEMLİ BİR ŞAHSİYET: ABDÜLVEHHAB GAZİ

Filiz TEKER*

Öz

İslam'ın yayılması sırasında yapılan seferler her bakımdan önemli olmuştur; ama altı çizilmesi gereken bir durum daha vardır ki o da bu mücadeleler esnasında manevi ruhun temsilcisi olan şahsiyetlerin ortaya çıkmasıdır. Bu şahsiyetler hakkında oluşan birçok rivayet dilden dile dolaşmış ve çoğu zaman da değişerek günümüze kadar gelmiştir.

Bizans-Emevi mücadeleleri esnasında Anadolu'da ortaya çıkan şahsiyetler etrafında oluşan rivayetler zaman içerisinde menkıbelere dönüşmüş ve onlar hakkında menakıbnameler kaleme alınmıştır. Anadolu'da oluşan menkıbelerde anlatılan şahsiyetlerden bir tanesi de Emevi- Bizans mücadelesinde Baskil ve çevresinde sık sık gaza faaliyetleri ile ismini duyuran Abdülvehhab Gazi'dir. Abdülvehhab Gazi, Battal Gazi ve Ahmet Turan Gazi gibi isimlerle beraber Anadolu'nun ilk gazileri arasında yer alır.

Bu makalede, kaynaklarda yer aldığı kadarıyla Abdülvehhab Gazi'nin tarihi şahsiyeti hakkında bilgiler verilerek daha çok menakıbnamelerdeki şahsiyeti üzerinde durulacaktır. Abdülvehhab Gazi hakkındaki bilgilerden karşılaştırılmalı olarak yararlanılıp mevcut bilgilerin ortak ve farklı yanları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca, Anadolu'nun farklı yerlerinde oluşan Abdülvehhab Gazi hakkındaki menakıbnamelerde onun hangi yönleri üzerinde durulduğuna dair bilgiler de verilecektir. Çalışmamızda, ayrıca Abdülvehhab Gazi'nin Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan kabir, türbe ve makamlarından ve bunlar etrafında oluşan inanışlardan da söz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Abdülvehhab Gazi, Anadolu Gazileri, Menkıbe, Menakıbname

AN IMPORTANT FIGURE IN BASKIL AND ITS SURROUNDINGS IN THE BYZANTINE-ISLAM STRUGGLE: ABD AL-WAHHAB GHAZI

Abstract

The military expeditions carried out during the spread of Islam have been important but there is another situation that needs to be underlined. The emergence of individuals who are the representatives of this spiritual spirit during these expeditions is to be emphasized. Rumors about these individuals have been notorious and changed most of the time and reached until today.

During the Byzantine-Arab struggles, rumors about these individuals in Anatolia turned into epics in the course of time and legends were written about them. One of the individuals described in the legends is "Abd al-Wahhab Ghazi, who made a name for himself with the frequent holy wars in Baskil and the surrounding during the Byzantine-Arab wars. Abd al-Wahhab Ghazi, Battal Ghazi and Ahmad Turan Ghazi are among the first ghazis of Anatolia.

In this article, information about the historical personality of Abd al-Wahhab Ghazi will be presented within the limited sources and his personality in the legends will be emphasized. The information about Abd al-Wahhab Ghazi will be compared and similarities and differences of the existing information will be addressed. In addition, information regarding the highlighted aspects of Abd al-Wahhab Ghazi in the legends established in different locations of Anatolia will be presented. Besides; the tombs, sepulchres and stations of Abd al-Wahhab Ghazi in various places of Anatolia and the beliefs about them will be discussed in the study.

Key Words: Abd al-Wahhab Ghazi, Anatolian Ghazis, Legend, Menakıbnâme

Giriş

Ticari ilişkiler göz önüne alındığında Arap-Bizans ilişkileri çok eski dönemlere dayanmaktadır ve bu ilişkiler İslamiyet'in zuhur etmesiyle birlikte başka bir boyut kazanmıştır. Muaviye b. Ebu Sufyan, Şam valisi olduktan sonra düzenli bir şekilde Anadolu'ya seferler yapılmıştır. İç karışıklıkların yaşandığı Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerinde bu seferlere bir müddet ara verilmiş; ancak siyasi birlik sağlandıktan sonra Anadolu'ya yeniden düzenli seferler yapılmaya başlanmıştır. Bu seferler sırasında İslam orduları önemli başarılar elde etmiştir.³⁰³

Bu seferler ile oluşmaya başlayan VII.-IX. yüzyıllar arasındaki Müslüman Arap gazi tipleri, Anadolu'daki ilk gazi tipleridir. Bunlar arasında en tanınmış olanları şu şekilde sıralayabiliriz: Eyüp Sultan, Battal Gazi, Hüseyin Gazi ve Abdülvehhab³⁰⁴ Gazi.³⁰⁵ Bahsettiğimiz dönemde bu gazi tipleri etrafında çeşitli menkıbeler oluşmuş ve oluşan bu gaza menkıbeleri dilden dolaşarak yüzyılları aşır günümüze kadar gelmiştir.³⁰⁶

* Araştırma Görevlisi, Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi, Elazığ/Türkiye, fteker@firat.edu.tr

³⁰³ Adem Apak, "Emeviler Döneminde Anadolu'da Arap-Bizans Mücadelesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, Bursa, 2009, s. 102-103.

³⁰⁴ "Abdülvehhab" adı eserlerde; "Abdolvahap", "Abdülvehhab", "Abdolvahab", "Abdulvehap" gibi çok çeşitli şekillerde geçmektedir. İsmin tespit ettiğimiz en yaygın kullanımı "Abdülvehhab" şeklindedir. Biz de makalemizde ismin en yaygın kullanımı olan "Abdülvehhab" şeklini kullanmayı uygun bulduk.

³⁰⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıb-Nameler Metodolojik Bir Yaklaşım*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 24-25.

³⁰⁶ Müjgan Cumbur, "Anadolu Gazileri ve Edebiyatımız", *Erdem*, Cilt 3/3, Sayı 9, Ayrı Basım, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1968, s. 780.

Anadolu’da gazi olarak adlandırılan bu şahsiyetlere verilen bu unvanın nedenini daha iyi anlayabilmek için “gazi” kelimesinin anlamına ve kullanımına bakmak yararlı olacaktır. “Gazi” kelimesi, Arapçadan dilimize geçmiş bir isimdir. Bu ismin Türkçe karşılığının “Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse”, “Olağanüstü yararlıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara devlet tarafından verilen onur unvanı” ve “Savaştan sağ olarak dönen kimse” olduğunu görmekteyiz.³⁰⁷ “Gazi” kelimesi özellikle Türkler tarafından din uğrunda savaşanlar için “mücahid” karşılığında kullanılan bir sıfat ve unvandır; ayrıca şeref unvanı olarak savaşlarda başarılı olan kumandanlara ve hükümdarlara da verilmiştir. Bunların dışında “gazi” sözcüğünün en dar anlamda şehirlerdeki ve ordudaki zümreler için de kullanıldığı görülmektedir. Emeviler döneminde, ekonomik sıkıntı çeken göçebelerin yağma faaliyetlerine karşı gönüllü birlikler oluşturulmuş ve bunlar İslam kaynaklarında “gazi” olarak adlandırılmışlardır. Bu gazilerin işi daha sonra kervanları ve şehirleri korumak dışında göçebe gayri müslimleri İslam’a davet etmek olmuştur. Ancak, burada dikkat çeken nokta hem gönüllü birliklerin hem de göçebelerin çoğunun Türk olmasıdır.³⁰⁸ Burdan da anlaşılacağı üzere, Türk kültür ve yaşamında “gazi” kavramı eski dönemlerden beri mevcuttur ve bu mevcudiyet Anadolu’daki gazi tiplerinin halk tarafından benimsenmesinde önemli rol oynamıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Anadolu’da “gazi” unvanıyla anılan pek çok önder bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Seyyid Battal, Anadolu gazilerinin manevi önderidir. Türk edebiyatında Seyyid Battal, gazi unvanı ile bütünleşmiş ve onun adı etrafında adeta bir edebi tür ortaya çıkmıştır. Battal Gazi Türk gaziliğinin ruhunu yansıtmaktadır. Battal Gazi’nin yansıttığı bu manevi ruhun diğer bir örneğini de yine bir Anadolu gazisi olan Abdülvehhab Gazi’de görmekteyiz.

1. Abdülvehhab Gazi’nin Tarihi Şahsiyeti

Menkıbe kahramanlarının, biri tarihi biri de menkıbevi olmak üzere iki şahsiyeti bulunur. Bir menkıbe kahramanı olan Abdülvehhab Gazi’nin de iki tür şahsiyeti vardır. Onun tarihi şahsiyetine ait bilgiler Abdizade Hüseyin Hüsameddin’in *Amasya Tarihi*, Taberi’nin *Tarihü’r-Rusul-i ve’l Müluk*, İbnü’l Kesir’in *El- Bidaye ven Nihaye* gibi çeşitli eserlerde bulunmaktadır.

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Abdülvehhab Gazi, Emeviler döneminde yaşamış ve İslam orduları ile Anadolu seferlerine katılmış bir ordu komutanıdır. Abdülvehhab Gazi, Halife Hişam b. Abdülmelik (724-743) zamanında Anadolu seferlerine katılmış ve Muaviye b. Hişam b. Abdülmelik’in ordusunda bulunmuştur.³⁰⁹

³⁰⁷ <https://sozluk.gov.tr/>, erişim tarihi: 20. 03. 2020.

³⁰⁸ Abdülkadir Özcan, “Gazi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt XIII, TDV Yayınları, İstanbul, 1996, s. 443.

³⁰⁹ Necati Demir, Kutlu Özen; *Hiz. Peygamberin Sancaktarı Abdülvehhab Gazi Hazretleri ve Gaza Arkadaşları*, Dilek Ofset, Sivas, 1996, s. 21.

Abdülvehhab Gazi'nin asıl ismi *Abdülvehhab b. Buht el-Cezeri*'dir.³¹⁰ Kaynaklarda ismi *Abdülvehhab Sol bin Buht es-Sunevi el-Rumi*, *Abdülvehhab bin Buht es-Sunevi*, *Abdülvehhab es-Savli* olarak geçer. Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sinde *Şeyh Hazret-i Suhayb-i Rumi* olarak anılır. Türkler arasında ise Abdülvehhab Gazi olarak bilinir.³¹¹ Abdülvehhab Gazi'nin nereli olduğu konusunda farklı bilgiler mevcuttur. Onun Mekkeli veya Şamlı olduğuna dair bilgiler vardır. Mücahit Yüksel'e göre; Abdülvehhab Gazi'nin Mekkeli olduğunu ifade eden kaynaklar, onun Beni Mervan'ın azatlısı olduğu konusunda hemfikirler ve bu da onun Mekkeli ve Ümeyye oğullarına mensup olmadığı yani aslen Şamlı olduğu ve sonradan Mekke ve Medine'ye yerleştiği düşüncesinin ağırlık kazanmasına sebep olmaktadır.³¹² *Amasya Tarihi* isimli eserin yazarı Abdizade Hüseyin Hüsameddin, Abdülvehhab Gazi'nin Amasya'da yaşayan ve Hristiyanlığı benimseyen Peçenek Türklerinden olduğunu ve İslamı benimseyerek seferlere katıldığını ifade ederken Evliya Çelebi onun Sivaslı olduğunu ve Hz. Muhammed'in huzurunda Müslüman olduğunu, Hz. Ali'nin kendisine kemer bağlayarak onu debbağlara pir yaptığını ve de bütün ahilerin soyunun da ona bağlı olduğunu belirtir.³¹³

Abdülvehhab Gazi'nin sahabeden ve tabiinden olup olmadığı konusu hakkında da çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Onun sahabe olduğu konusunda çeşitli menakıbnamelerde ve Evliya Çelebi'nin eserinde bazı bilgiler mevcuttur; ancak diğer kaynaklarda böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Tabakat, teracim ve tarih eserleri onun tabiinden olduğunu belirtir. Mücahit Yüksel; son sahabenin 110/729 senesinde vefat ettiğini belirtir. Ona göre; Abdülvehhab Gazi'nin şehit düştüğü tarihin 113/732 olması, sahabe biyografisini anlatan kitaplarda onun adının hiç geçmemesi, rivayet ettiği hadisler içerisinde Hz. Peygamber'den doğrudan hadis rivayet etmemesi, menakıbnameler dışında diğer kaynak kitapların onu tabiin olarak anması gibi nedenlerle Abdülvehhab Gazi'nin sahabe değil tabiin olduğunu söylemek daha doğrudur.³¹⁴

Abdülvehhab Gazi'nin tarihi şahsiyeti hakkında detaylı ve kesin bilgilere sahip değiliz. Kaynakların birleştiği konu Abdülvehhab Gazi'nin Bizans'ı kuşatan Abdullah el-Battal'ın silah arkadaşı olduğudur. Bu konuda çoğu zaman birbiriyle çelişen rivayetler vardır.³¹⁵ Bunlardan bir tanesi, Abdülvehhab Gazi'nin Hz. Muhammed'in soyundan olan ve Malatya civarına yerleşen Hüseyin Gazi'nin oğlu olduğu rivayetidir. Bu görüş, Taberi'ye dayandırılarak oluşturulmuş bir görüştür. Battal Gazi'nin Bizans'la yaptığı mücadeleleri anlatırken Abdülvehhab b. Buht'tan bahseden Taberi, H. 113'te onun şehit edildiğini anlatır. Taberi'ye göre,

³¹⁰ Mücahit Yüksel, "Bizans Topraklarında Bir Mücahit: Abdülvehhab Gazi", *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, Aksaray, Aralık 2018, s. 465.

³¹¹ İbrahim Yasak, *Sivas Yatırları ve Abdülvehhab Gazi Hazretleri*, Sivaslılar Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yay., İstanbul, 2004, s. 17.

³¹² M. Yüksel, agm., s. 472.

³¹³ İ. Yasak, age., s. 18.

³¹⁴ M. Yüksel, , agm., s. 470, 472.

³¹⁵ Beşir Ayvazoğlu, "Abdülvehhab Gazi Hakkında", *Sivas Folkloru*, Yıl 1, Sayı 10, Kasım 1973, s. 9.

Abdülvehhab Gazi Arap asıllıdır. Bu konudaki başka bir görüş ise Abdizade Hüseyin Hüsameddin'in Arap kaynaklarına dayanarak yazdığı *Amasya Tarihi* isimli eserde dile getirilmektedir. Abdizade'nin belirttiğine göre, Abdülvehhab Gazi Türktür ve Anadolu'ya gelen bir uç beyidir. İslamiyet'i kabul etmiş ve pek çok Peçenek Türkünün de Müslüman olmasını sağlamıştır.³¹⁶ Hüseyin Hüsameddin'in *Amasya Tarihi* isimli eserinde anlatıldığına göre; içinde Battal Gazi, Abdülvehhab Gazi gibi şahsiyetlerin bulunduğu İslam ordusu Amasya'ya Emir Muaviye komutasında gelmiş ve Emir Muaviye Amasya Emirliğini Ömer b. El-Vazzah'a, Sivas emirliğini ise Abdülvehhab Gazi'ye vermiştir. Eski Amasya Valisi Kostantin, Emir Muaviye'nin Amasya'dan ayrılmasının ardından, önce Amasya'yı sonra da Sivas'ı Müslümanlardan geri almıştır. H. 113'te Ömer b. El-Vazaah ve Abdülvehhab Gazi bu esnada Sivas yakınlarında şehit düşmüşlerdir.³¹⁷

2. Abdülvehhab Gazi'nin Menkıbevi Şahsiyeti

2. 1. Veli, Menkıbe Terimleri ve Menakıbnamelerin Ortaya Çıkışı

Menkıbevi şahsiyetlerin çoğunun *veli* veya *evliya* olarak kabul edildiği gibi Abdülvehhab Gazi de hem halk arasında hem de hakkında yazılan eserlerin çoğunda bu şekilde kabul edilmektedir.

Bir tasavvuf terimi olan “*veli*” sözcüğü Arapça “yaklaşmak, yakın olmak” anlamlarına gelen “*vela*” veya “*veliye*” kökünden gelir. Sözcüğün çoğulu “*evliya*”dır. Bu sözcük Kur'an-ı Kerim'de “*Allah'ı seven dost edinilen ve O'nun tarafından dost edinilen anlamında kullanılmıştır. Zamanla anlamı değişerek benliğini Allah'ta yok etmek suretiyle bir takım üstün vasıflar kazanarak harkulade işler izhar edebilen büyük insan*” manasında kullanılmıştır.³¹⁸ Mutasavvıflara göre velilik genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılır ve velayet genelden özele dönüştüğü ölçüde değer kazanır.³¹⁹

Ahmet Yaşar Ocak, Anadolu'daki *veli* tiplerini şahsiyetlerine göre sınıflandırmış ve bu sınıflandırma içerisinde Abdülvehhab Gazi'yi “*veli olmadığı halde sonradan veli telakki edilenler*” arasına koymuştur. Abdülvehhab Gazi'de aslında benliğini Allah'ta yok etmek gibi nitelikler görülmemektir. Veli olarak nitelendirilen bir örnek olarak Hacı Bektaş Veli ile kıyasladığımızda farklılıklarını kolayca anlayabiliriz. Menakıbnamelerde gördüğümüz keramet gösterme aslında velilerin de bir özelliği olduğundan onun sonradan veli olarak telakki edilmesinde büyük bir etken olabilir.

İnsan, doğası gereği her zaman insanüstü güçlere ve olağandışı olaylara inanma eğilimde olmuştur. Bu eğilim de insanların kendilerine ulaşan resmi dine yeni bir

³¹⁶ İsmail Görkem, “Abdülvehhab Gazi'ye Ait İnanış ve Gelenekler”, *İnönü Üniversitesi III. Battal Gazi Malatya ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler*, Kuşak Ofset, İstanbul, Kasım 1989, s. 133.

³¹⁷ N. Demir, K. Özen; *age.*, s. 22.

³¹⁸ A. Y. Ocak, *age.*, s. 1.

³¹⁹ Süleyman Uludağ, “Veli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 2013, s. 25.

çerçeve eklemelerine sebep olmuştur. İşte bu yeni çerçeveye birlikte menkıbeler ortaya çıkmıştır. Menkıbelerin en belirgin unsuru olan “keramet” in halk arasında yayılmasında Kur’an’da hakkında rivayet edilen olağanüstü olaylar etkili olmuştur. Bunda İslam öncesi Arap toplumuna ait efsane ve mitlerin, Yahudi ve Hristiyan toplumunun menkıbelerinin etkisi olmuştur. Bu rivayetler XI. yy’ de evliya menkıbelerine dönüşmüştür. İslam dünyasında yayılan bu durum Müslüman Türkler arasında yayılırken de İslam öncesi devirden kalma efsane, destan gibi edebi türler menkıbe şekline sokulup anlatıldığı için buna zemin hazırlamıştır.³²⁰ Bu menkıbelerin toplu anlatıldığı eserlere ise “menakıbname” adı verilmiştir.

Toplumsal geneli tarafından özellikle din büyüğü olarak kabul gören kişilerin ve tarikat çevrelerince önemli olan kişilerin hayat hikayeleri üzerine kurgulanan menakıbnameler önemli eserlerdir.³²¹ Menakıbnamelerin temel unsuru keramet ve velinin yüceltilmesidir. Menakıbnameler, ilk önceleri tarikat pirleri için yazılmış daha sonra içeriği başka şahsiyetleri de içine alacak şekilde genişletilmiştir.³²²

2. 2. Menakıbnamelerde Abdülvehhab Gazi

“Peygamber Sancaktarı”, “Bayraktar”, “Sancaktarı” gibi lakaplarla da anılan Abdülvehhab Gazi’nin tarihi şahsiyeti hakkında pek fazla bilgi bulunmaması onun menkıbevi şahsiyetinin daha da önemli olduğunu gösterir. Bu önem, onun hakkındaki bilgilerin birçoğunu menakıbnamelerden elde etmemizden kaynaklanmaktadır. Abdülvehhab Gazi hakkındaki bilgilerin yer aldığı menakıbnamelerin bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: *Battalname*, *Saltukname*, *Danışmendname*, *Müseyyebname*, *Şair Suzi’nin Manzumesi*, *Şemseddin Sivasi’nin Abdülvehhab Gazi Menakıbnamesi* ...

2.2.1. Battalname’de Abdülvehhab Gazi

Battalname, VIII. yüzyılda Emevi- Bizans mücadelesinde *el- Battal* lakabı ile ünlenmiş bir Müslüman emirin kahramanlık menkıbelerinin destanlaştığı bir halk hikayesidir. *Menâkıb-ı Gazavât-ı Seyyid Battal Gâzî*, *Hikâyet-i Seyyid Battal Gâzî* gibi isimleri bulunan *Battalname*’nin XI ile XIII. yy’de yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir. *Battalname*, Türk destan edebiyatının *Hamzaname* ile başlayıp *Saltukname* ile devam eden geleneğin içinde yer alır. Hz. Ali soyundan Hüseyin Gazi’nin oğlu olarak menakıbnamede anlatılan Battal Gazi, Anadolu’da Hristiyanlarla savaşmıştır.³²³

Battalname’nin en önemli ikinci karakteri Abdülvehhab Gazi’dir. *Battalname*’de Abdülvehhab Gazi’nin Hz. Muhammed’in sancaktarı olduğu

³²⁰ A. Y. Ocak, *age.*, s. 30-32.

³²¹ Mustafa Boran, *Menakıbnamelerin Yapısal Yöntemler ile İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017, s. 9.

³²² Haşim Şahin, “Menakıbname”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 29, TDV Yay., Ankara, 2004, s.112.

³²³ A. Y. Ocak, “Battalname”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, TDV Yay., İstanbul, 1992, s. 206-207.

görülmektedir. Battalnamelerde Abdulvehhab Gazi'ye Cebail'in vasıtasıyla iletilmiş görevlerden bahsedilir. Hz. Muhammed'in verdiği emanetleri Battal Gazi'ye ulaştıran Abdulvehhab Gazi Battal Gazi'nin silah arkadaşı olur.³²⁴ Menakıbnamede Battal Gazi'ye Abdulvehhab Gazi tarafından ulaştırılan Hz. Peygamber'in tükürüğü ile Battal Gazi bütün dilleri konuşmuştur. *Battalname*'ye göre Abdulvehhab Gazi 300 yıl yaşamıştır ve Hz. Peygamber'i görmüştür.³²⁵

2.2.2. Müseyyebname'de Abdulvehhab Gazi

Abdulvehhab Gazi hakkında bilgi edindiğimiz başka bir menakıbname *Museyyebname*'dir. Müseyyebname'nin kahramanı Müseyyeb Gazi'nin hayatı ve seceresi hakkında da kaynaklarda yeteri kadar bilgi bulunmamaktadır.³²⁶ Kutlu Özen'in Divriği Halk Kütüphanesinde ve Kangal'ın Karanlık köyünde iki yazma nüsha şeklinde tespit ettiği Müseyyebname'nin kahramanı *Museyyeb b. Muhtar*'dır. Müseyyeb b. Muhtar ile ilgili en eski bilgiler Saltukname'de geçmektedir. Abdulvehhab Gazi, *Museyyebname*'de iki kez anlatılır. *Museyyebname*'de Haricilerle savaşan Müseyyeb Gazi'ye o sırada gazadan dönen Abdulvehhab Gazi'nin yardım ettiğinden bahsedilir. Abdulvehhab Gazi daha sonra Müseyyeb Gazi'ye Peygamberin emanetini götürdüğünü söyler ve Malatya'ya doğru yola çıkar.³²⁷

2.2.3. Danişmendname'de Abdulvehhab Gazi

Anadolu'da oluşturulmuş ilk Türk kahramanlık destanı olan *Danişmendname*'nin yazma nüshalarında *Kıssa-i Melik Dânişmend*, *Kıssa-i Dânişmend Gazi* veya *Kitâb-ı Melik Dânişmend* adları da kullanılmıştır. Menakıbname, Melik Ahmet Gazi'nin doğumu ile başlar. Olayların geçtiği mekan Malatya ve çevresidir. Danişmend Gazi'nin rüyalarında sık sık Battal Gazi'yi gördüğü ve ondan talimat aldığı menakıbnamede geçmektedir.³²⁸

Danişmendname'de Sarı Saltuk Sivas'a geldiğinde Abdulvehhab Gazi'nin mezarını ziyaret ettiği bilgisi ile ilgili küçük bir bilgi de yer alır.³²⁹ Abdulvehhab Gazi'nin ölümü Danişmendname'de anlatılır. Buna göre Sivas, içinde Abdulvehhab Gazi'nin de bulunduğu İslam kuvvetleri tarafından alınır; ancak mağluplar Sivas'ı geri almak istemektedir. Kaleye girebilmek için bezirgan kılığında bir hile ile sur kapısına gelirler. Kendilerinin halifenin askeri olduğunu ve Rumlar tarafından takip edildiklerini söylerler. Böylelikle kale kapısını açtırırlar ve

³²⁴ Kutlu Özen, Anadolu'da Teşekkül Eden İslami Türk Destanlarında ve Danişmend-Name'de Abdulvehhab Gazi Motifi", *Melik Ahmet Danişmend Gazi ve Danişmendname Sempozyumu Tebliğleri 10-11 Haziran 1995 Niksar*, G.O.P. Üniversitesi Basımevi, Tokat, 1995, s. 42.

³²⁵ Yüksel, agm., s. 471.

³²⁶ N. Demir, K. Özen; age., s.27.

³²⁷ N. Demir, K. Özen; age., s. 27-30.

³²⁸ A. Y. Ocak, "Danişmendname", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, TDV Yay., İstanbul, 1993 s. 478-479.

³²⁹ K. Özen, agm., s. 48.

içeri girerler. Arkalarından bir ordu gelmektedir, gelen ordu ile gaziler savaşır. Bu arada Sivas emiri olan Abdülvehhab Gazi, bu sırada şehit düşer.³³⁰

Abdülvehhab Gazi H. 113'te şehit olmuştur. Gazi'nin şehit edilmesi *Battalname* ve *Danışmendname*'de anlatılır. Abdülvehhab Gazi'nin şehit edildiği yerin neresi olduğu hakkında bir bilgi *Battalname*'de bulunmazken *Danışmendname*'de bu yerin Sivas olduğundan bahsedilir.³³¹

2.2.4. Şemseddin Sivasi'nin *Abdülvehhab Gazi Menakıbı*'nda Abdülvehhab Gazi

Şemseddin Sivasi, Zile'de 1520 yılında dünyaya gelmiştir. Şair Ahmed Suzi'nin büyük dedesidir. Sivas'ta uzun yıllar camide vaaz ve irşad faaliyetleri yürütmüştür. Süleymaniye Kütüphanesinde Alim Yıldız tarafından Şemseddin Sivasi'nin Abdülvehhab Gazi'yi anlatan bir risalesi bulunmuştur. Şair Suzi, menakıbnamesinde dedesi Şemseddin Sivasi'nin de Abdülvehhab Gazi ile ilgili bir menakıbname yazdığını ifade etmiştir.³³² Bu mensur menakıbname Ahmed Suzi'nin menakıbnamesi ile benzer bir anlatıma sahiptir. Menkıbeye göre; Abdülvehhab Gazi gençliğinde Hz. Peygambere seferde hizmet etmiş ve onun sancaktarlığını yapmıştır. Bundan dolayı da uzun ömürlü olması için Peygamberin duasını almıştır. Abdülvehhab Gazi; Peygamber, ashabıyla oturken Rum diyarının ve ahalisinin güzelliklerinden bahsetmiş ve “n’olaydı sultanım ol vilayet dar’l-İslam olaydı” demiştir. Hz. Peygamber o diyarın ümmetine nasip olması için dua eder etmez Cebrail duasının kabul edildiğini bildirmiştir. Abdülvehhab Gazi meclisteki herhangi birinin buna ulaşip ulaşamayacağını sorduğunda soru soranın ulaşacağı Cebrail tarafından bildirilmiştir. Hz. Peygamberden 200 yıl sonra Abdülvehhab Gazi Malatya'ya gelerek Cafer isimli komutana “umur-ı din”e dair vasiyetini bildirmiş ve onunla beraber savaşlara katılmıştır. Ahmet Turan ve Abdülvehhab Gazi Sivas'ın doğusunda şehit düşmüştür. Abdülvehhab Gazi'nin cenazesi nehre düşmüş ve sel sularıyla Sivas civarına sürüklenmiştir. Sivas ahalisinden birinin rüyasına giren Abdülvehhab Gazi, üzeri kumla örtülmüş bedeninin ordan çıkarılmasını istemiş ve o kişi bozulmamış cenazeyi ordan çıkararak Yukarı Tekke olarak bilinen yere defnetmiştir.³³³

2.2.5. Ahmed Suzi'nin *Abdülvehhab Gazi Menakıbı*'nda Abdülvehhab Gazi

1765 yılında Sivas'ta doğan Ahmed Suzi, Şemseddin Sivasi'nin 6. kuşak torunudur.³³⁴ Suzi mahlasını, yazdığı şiirlerde kullanmıştır. Halveti tarikatına mensup olan Suzi, önemli alimlerden dersler alarak yetişmiştir. Bu menakıbnamenin birisi Süleymaniye kütüphanesinde diğeri Sivas'taki

³³⁰ İ. Yasak, *age.*, s. 29-30.

³³¹ K. Özen, *agm.*, s.43.

³³² Alim Yıldız, “Abdülvehhab Gazi Menakıbı”, *Abdülvehhab Menakıbı Terceme-i Ecvibe-i Ali Bin Ebi Talib Emr-i İlahi ve Hüccet-i İlahi Şemseddin Sivasi*, haz. Alim Yıldız, Hüseyin Akkaya, Mahmut İnat, Kalkan Matbaacılık, İstanbul, 2017, s. 31.

³³³ A. Yıldız, *Menakıbnameler Işığında Abdülvehhab Gazi*, Be Yayınları, Sivas, 2015, s. 17-19.

³³⁴ A. Yıldız, *Menakıbnameler...*, s. 53.

Abdülvehhab Gazi camiinin duvarında asılı hat levhada olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır. Bu menkıbe aruz ölçüsüyle yazılmış 89 beyitten oluşur. Suzi, bu menkıbeyi Şemseddin Sivasi'den naklettiğini aktarır. Menkıbeye göre; Abdülvehhab Gazi Peygamberin sancaktarlığını yapmış birçok savaşa katılmıştır. “Allah ömrünü artırsın” duası aldığı için uzun bir ömür sürmüştür. Ahmed Suzi'nin kaleme aldığı menakıbnamede de Şemseddin Sivasi'ninkine benzer unsurlar vardır. Bunu yanında bir gün mecliste otururken Peygamberin gördükleri güzel ve acayip şeyleri anlatmasını istemesi üzerine Abdülvehhab Gazi “İran coğrafyasının tamamını gezdim. Şehir ve beldeleri seyrettim “ der, oraları anlatır. Oranın tek ayıbın Müslüman olmamaları olduğunu söyler. Yine bu menakıbnamede de Abdülvehhab Gazi'nin şehit olurken suya düştüğü ve bedeninin suyla Sivas'a geldiğinden ve kumların altında kaldığından bahsedilir. Diğer menkıbelerden farkı ise bedeninin oradan çıkarılmasını istediği kişi olarak “bir azizin rüyasına” girmesidir. Abdülvehhab Gazi'nin cansız bedeni kumun altından çıkarılır ve bir kayanın üzerine defnedilir.³³⁵

2.2.6. Ahmed Hamdi'nin Abdülvehhab Gazi Menakıbı

Doğum tarihi tam olarak bilinmeyen Şair Ahmed Hamdi'nin 17-18. yy'de yaşadığı ve Sivas'ta doğduğu bilinmektedir. Şair Ahmed Hamdi, *Abdülvehhab Gazi Menakıbı*'nı 1688 yılında kaleme almıştır. Eserlerinde kullandığı dil, Arapça ve Farsçayı iyi derecede bildiğini göstermektedir. Ahmed Hamdi'nin müderrislik yaptığı da bilinmektedir. Hamdi, *Abdülvehhab Gazi Menakıbı*nı aruz ölçüsüyle yazmıştır, eseri 78 beyitten oluşmaktadır. Arkadaşları ile türbeyi ziyaret ettiği esnada kendisine burada yatan zat hakkında sorular sorulması üzerine bu menakıbnamayı yazdığını belirtir. Menakıbnamaya göre birçok gazaya katılmış olan Abdülvehhab Gazi, İbn-i Şebib'in komutan olduğu ordunun içinde yer almıştır. Sivas'ı almak için yapılan mücadelede şehit düşmüştür. Sivas, Selçukluların eline geçtikten sonra Selçuklu emirlerinden Çakır Bey Abdülvehhab Gazi'yi rüyasında görmüş ve Abdülvehhab Gazi Çakır Bey'den su altında bulunan bedenini ordan çıkarılmasını istemiştir. Ertesi gün Çakır Bey o yere giderek Abdülvehhab'ın bedenini ordan çıkarmış ve defnetmiştir.³³⁶

Menakıbnameler Abdülvehhab Gazi'nin şahsiyeti hakkında da pek çok bilgi vermektedir. Abdülvehhab Gazi döneminin mürşididir ve manevi nüfuzu son derece etkili bir şahsiyettir. Zayıftan kuvvetliye olan er meydanına çıkma sırasında Abdülvehhab Gazi'nin er meydanına Battal Gazi'den önce çıktığı düşünüldüğünde, ondan sonra gelen ikinci önemli kişi olduğunu görebiliriz. Battalneme'de Abdülvehhab Gazi'nin sabırlı bir kişi olduğu da görülmektedir.³³⁷

³³⁵A. Yıldız, *Menakıbnameler...*, s. 53-56, 58,

³³⁶ Yıldız, *Menakıbnameler...*, s.25-31.

³³⁷ Hasan Köksal, *Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1984, s. 89.

3. Abdülvehhab Gazi'ye Ait Olduğuna İnanılan Türbe, Makam ve Kabirler

Abdülvehhab Gazi'nin Sivas, Elazığ, İznik başta olmak üzere Anadolu'nun pek çok yerinde türbesi ve mezarı bulunur. Bu durum Anadolu halkının kendisini benimseyip sevdiğine bir işaret olarak değerlendirilebilir.

3.1. Abdülvehhab Gazi'nin Elazığ'da Bulunan Türbesi

Elazığ'ın Baskil ilçesine bağlı Kale köyünde Abdülvehhab Gazi'nin kabri bulunmaktadır. Kale köyü Fırat Nehri'nin doğu yakasındadır. Burada Abdülvehhab Gazi'ye atfedilen iki menkıbe vardır. İsmail Görkem bu menkıbeleri şu şekilde dile getirmektedir: *“Yörede, A. Gazi'ye atfen anlatılan iki menkabe, adeta birbirinin devamı şeklindedir. İlk menkabenin konusu şöyledir: Hz. Peygamber'in sancaktarı olan A. Gazi, Peygamberimizin bulunduğu bir mecliste, Peygamberimiz Malatya şehrini methedince, o devri kimin göreceğini sorar. Peygamber de : 'Benden kim sorduysa o görecektir' diye cevap verir. A. Gazi 315 sene yaşar; Bizanslılarla yapılan bir savaşta burada şehit olur. Yöreden derlenen aynı efsanenin diğer bir varyantında ise, Hz. Peygamber'in O'nun ağzına tükürerek bir emanet verdiği, bu emanetin ehline ulaştırılması neticesinde Battal Gazi'nin 'yetmiş iki dilinin birden açıldığı' anlatılmaktadır. İkincimenkabede ise A. Gazi'nin şehadeti anlatılmaktadır. O, Kale köyünün doğusundaki dağa sırtını vermiş, düşmanlarla çarpışmaktadır. Bizanslılar, dağın susuz olduğunu bildikleri için, su yollarını keserler. Ama aradan birkaç gün geçmesine rağmen A. Gazi gene teslim olmaz. Bizanslılar, gece geç vakit elinde kırbaçlarla su taşıyan birisini görürler. Bu kişi, Malatya tekfurunun kızıdır. Kız: 'Dinine aşık olduğum Abdülvehhab! diye seslenince, A. Gazi ona: 'Kızım vakit tamamdır; dur, seni orada şehit etsinler. Sonra da gelip beni şehit etsinler' der. Bizanslılar önce Kral Kızı'nı sonra da A. Gazi'yi şehit ederler. İslamiyet uğruna şehit olduğu için Kral Kızı'na sonradan Sıdkı Bütün Zeynep Ana adını verirler. Günümüzde gelen ziyaretçiler önce Kral Kızı'nın mezarını, daha sonra da A. Gazi'nin mezarını ziyaret etmektedirler. A. Gazi'nin ölümüne dair derlediğimiz bir başka menkabede ise, hadise özetle şöyle anlatılmaktadır: A. Gazi, Muşar Dağı denilen, Fırat'ın doğu tarafındadaki dağa, dağ keçisi avlamaya gelmiş. Beraberlerinde yiyeceklerini de getirerek çok geceler orada kalırlarmış. A. Gazi, vefat ettiğinde, Kale köyünün yakınındaki bu mağaraya gömülmeyi vasiyet eder. Ölünce vasiyeti gereği oraya defnedilir. Mağaranın bulunduğu yerin 2 km doğusunda bir eski kilise kalıntısı mevcuttur.”³³⁸*

Abdülvehhab Gazi Dağı da denilen Baskil'in batı yamacında bulunan türbe bir mağaranın içerisinde yer alır. Bu mağaranın ön kısmına duvar örülmüş ve pencere yapılmıştır. Halk Abdülvehhab Gazi'nin Fırat kıyısında bir ev yaptırdığına ve burada yaşadığına inanmaktadır. Türbenin dışında kurban kesmek için bir kısım da bulunmaktadır.³³⁹

³³⁸ İ. Görkem, agm., s. 134-135.

³³⁹ www.elaziggezi.com, erişim tarihi: 10.04.2020

3.2. Abdülvehhab Gazi'nin Sivas'ta Bulunan Türbesi

Abdülvehhab Gazi Sivas'ta Hz. Peygamber'in sancaktarı olarak bilinir. Sivas'taki türbesi “Yukarı Tekke” denilen yerde bulunur. Türbenin yanında cami ve mescid de vardır. Mescid'e ait kitabe 1495 yılına aittir. Türbenin yapılış tarihi tam olarak bilinmemekle beraber camii 1495 yılında yapılmıştır.

Sivas'ta halk, Abdülvehhab Gazi'yi *Peygamberin Sancaktarı, Bayraktarı* olarak tanımaktadır. Abdülvehhab Gazi'nin sahabe olduğuna inanılır. II. Mahmut zamanında bir kişinin rüyasına girip mezarının şu anda bulunduğu Yukarı Tekke'ye yapılmasını istediğine ve bunun üzerine buraya defnedildiğine dair inanış halk arasında yaygındır.³⁴⁰

3.3. Abdülvehhab Gazi'nin İznik'te Bulunan Kabri

İznik'te Abdülvehhab Gazi ya da Abdülvehhap Sultan olarak anılır. Mezar taşının üzerinde “Sancaktar-ı Mustafa: Abdülvehhep Gazi Ruhuna Fatiha” yazmaktadır. Mezarı etrafında çok sayıda bayrak bulunmaktadır.³⁴¹ İznik'teki inanışların bazısına göre Abdülvehhab Gazi Peygamber sancaktarıdır, Mekke'den gelmiştir ve muhacirdir. Abdülvehhab Gazi'nin İznik muhasarası sırasında bir aşk macerası yaşadığına inanılır. İznik surlarının 40 burcundan bir tanesinin adının “kızlar burcu” olduğu ve hala da bu isimle anıldığı bilinmektedir. Bu burca bu ismin verilmesinin nedeninin 40 kız tarafından korunması olduğu rivayet edilir. Rivayete göre, bu kırk kızın başında bulunan İznik kralının kızı Abdülvehhab Gazi'nin bu burca saldırısı sırasında “İznik'i al senin olayım” demiştir. Abdülvehhab Gazi gaza niyetinin sakatlandığı düşüncesi ile gazayı terk etmiş ve Battal Gazi'ye gidip derdini anlatmıştır. Tövbesinin kabul edilmesinden sonra daha büyük bir istekle İznik muhasarasına gitmiştir. Abdülvehhab Gazi'nin Bizans'ın büyük bir güçle saldırması esnasında başı kesilir ve yere düşürülür. Gazi'nin kesik başlı vücudu yine savaşıma devam eder. Abdülvehhab Gazi bir müddet sonra kesik başını yerden alır ve koltuğunun altına sıkıştırarak şimdi yatmakta olduğu tepeye doğru koşar. Halk, 7 adımda Gazi'nin tepeye geldiğine ve kendini orda defnettiğine inanır.

Türbenin biraz aşağısında bulunan bir mezarın ise Abdülvehhab Gazi'nin oğluna ait olduğuna inanılır. Türbe çeşitli amaçlarla ziyaret edilir, dualar okunur. Çocuğu olmayan çiftler burayı ziyaret ederek mezar toprağına çocuk tasvirleri yapar. Türbeyi ziyarete gelen herkes yanında bayrak getirip türbeye asar.³⁴²

3.4. Abdülvehhab Gazi'nin Bayburt'ta Bulunan Türbesi

Bayburt'un Erenli mevkiinde bir türbede Bayburt'u fetheden bir sahabe ve Peygamberin komutanlarından biri olduğuna inanılan Abdülvehhab Gazi'nin

³⁴⁰ www.sivasbulteni.com, erişim tarihi: 05.04.2020

³⁴¹ Ergun Göze, *Anadolu Sahabeleri*, Sebil Yayınları, İstanbul, 1968, s. 10-12.

³⁴² Hülya Taş, “Türk Kültürünün Yayıldığı Coğrafyada Yer Alan İznik'teki İnaç Merkezleri”, *Uluslar arası Türk Dünyası İnaç Merkezleri Kongresi Bildirileri 23-27 Eylül 2017 Mersin*, Ankara, 2004, s. 1091.

yatmakta olduğuna inanılır. Abdülvehhab Gazi, Bayburt'ta da Peygamberin sancaktarı ve şark komutanı olarak bilinir.³⁴³ Abdülvehhab Gazi'nin Erenli tepesinde şehit düştüğüne inanılır. Yerel araştırmacılar tarafından yapılan arştırmalarda Osmanlı evkaf defterlerinde “*Abdulahap Gazi*” adıyla kurulmuş bir zaviye ve vakfının kayıtlarına ulaşılmıştır.³⁴⁴

3.5. Abdülvehhab Gazi'nin Afyon'da Bulunan Türbesi

Afyon'un Bolvadin ilçesinin Tekke mahallesinde *Abdulahhabiler* yatır bulunur. Halka göre Abdulahhabiler çok uzun boyludur ve İstanbul'un fethine katılan Arap komutanlarındanr. Halk yağmur duasına çıktıklarında mezarını ziyaret eder.³⁴⁵

Abdülvehhab Gazi'nin türbesi Eber Gölü kenarında bir höyük üzerinde bulunur. Bolvadin rivayetinde Abdülvehhab Gazi, Battal Gazi'nin silah arkadaşı olarak karşımıza çıkar. Rivayete göre 732 'de Bolvadin'e gelen Abdülvehhab Gazi burada şehit olmuştur.³⁴⁶ Abdülvehhab Gazi'nin Seyyid Battal Gazi ve Ahmet Turan ile birlikte Afyon kalesini savunurken yaralandığına, şehit olduğunda ise Eber Gölü yanındaki tepeye defnolunduğına inanılır.³⁴⁷

Sonuç

Milli ve manevi ruhun temsilcisi olan gazi tiplerinin kültür tarihi açısından önemi çok büyüktür. Anadolu'nun ilk gazilerinden olan Abdülvehhab Gazi, hem Anadolu halkı hem de İslam dünyası için önemli bir isimdir. Abdülvehhab Gazi hakkında her ne kadar kaynaklarda hakkında çok fazla bilgi bulunmasa da halkın belleğinde yüzyıllardır yaşamayı başarmış ve halkın sevgisini kazanmış bir şahsiyettir.

Abdülvehhab Gazi'nin dönemin ruhunu en iyi yansıtan şahsiyetlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Abdülvehhab Gazi diğer gaziler gibi Anadolu'nun İslamlaşmasında öncü bir rol oynamıştır.

Abdülvehhab Gazi hakkındaki menakıbnamelerde ve kaynaklarda dikkat çeken en önemli unsur onun kişiliğı hakkındaki bilgileri bize vermesidir. Abdülvehhab Gazi'nin takvalı bir hayat yaşadığını bunu da hayatına yansıtmayı başardığını bu eserlerde kolaylıkla görmekteyiz. Çokça gaza yapmasının dışında hadis rivayet ettiği de elde ettiğimiz bilgiler arasındadır. Yine menkıbelere dayanarak onun çok cömert olduğunu söylemek de mümkündür. Abdülvehhab Gazi öncü ve seçkin bir şahsiyettir.

³⁴³ www.bayburt.gov.tr, erişim tarihi: 01.04.2020

³⁴⁴ www.bayburtpostasi.com erişim tarihi: 24.01.2020.

³⁴⁵ Musa Seyirci, “Afyonkarahisar Yöresi Tekke ve Yatırları 1”, Türk Folkloru, 69, 1985, s. 5.

³⁴⁶ www.dunyabizim.com, erişim tarihi : 24. 01. 2020.

³⁴⁷ www.afyonzafer.net, erişim tarihi: 24. 01 .2020.

Abdülvehhab Gazi menakıbnamelerinde dikkat çeken bir unsur Türk destan, efsane ve mitleriyle ilgili çok fazla ortak özelliğin bulunmasıdır. Bu ortak unsurlar Anadolu gazi tiplerini anlatan menakıbnamelerde de görülmektedir.

Kaynakça

- APAK, Adem; “Emeviler Döneminde Anadolu’da Arap-Bizans Mücadelesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, Bursa, 2009, s. 95-122.
- AYVAZOĞLU, Beşir; “Abdülvehhab Gazi Hakkında”, *Sivas Folkloru*, Yıl 1, Sayı 10, Kasım 1973, s. 9-11.
- BORAN, Mustafa; Menakıbnamelerin Yapısalcı Yöntemler ile İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.
- CUMBUR, Müjgan ; “Anadolu Gazileri ve Edebiyatımız”, *Erdem*, Cilt 3/3, Sayı 9, Ayrı Basım, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1968, s. 777-807.
- DEMİR, Necati , Kutlu ÖZEN; *H. Peygamberin Sancaktarı Abdülvehhab Gazi Hazretleri ve Gazi Arkadaşları*, Dilek Ofset, Sivas, 1996.
- GÖRKEM, İsmail; “Abdülvehhab Gazi’ye Ait İnanış ve Gelenekler”, *İnönü Üniversitesi III. Battal Gazi Malatya ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler*, Kuşak Ofset, İstanbul, Kasım 1989, s. 133-137.
- GÖZE, Ergun; *Anadolu Sahabeleri*, Sebil Yayınları, İstanbul, 1968.
- KÖKSAL, Hasan; *Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1984.
- OCAK, Ahmet Yaşar; “Battalname”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s. 206-208.
-, “Danışmendname”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, TDV Yayınları, İstanbul, 1993, s. 478-480.
-, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıb-Nameler Metodolojik Bir Yaklaşım*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- ÖZCAN, Abdülkadir; “Gazi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt XIII, TDV Yayınları, İstanbul, 1996, s. 443-445.
- ÖZEN, Kutlu ; “Anadolu’da Teşekkül Eden İslami Türk Destanlarında ve Danışmed-Name’de Abdülvehhab Gazi Motifi”, *Melik Ahmet Danışmend Gazi ve Danışmendname Sempozyumu Tebliğleri 10-11 Haziran 1995 Niksar*, G.O.P. Üniversitesi Basımevi, Tokat, 1995, s. 41-48.
- SEYİRCİ, Musa ; “Afyonkarahisar Yöresi Tekke ve Yatırları 1”, *Türk Folkloru*, 69, 1985, s. 5-8.
- ŞAHİN, Haşim; “Menakıbname”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 29, TDV Yayınları, Ankara, 2004, s.112-114.
- TAŞ, Hülya; “Türk Kültürünün Yayıldığı Coğrafyada Yer Alan İznik’teki İnaç Merkezleri”, *Uluslar arası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri 23-27 Eylül 2017 Mersin*, Ankara, 2004, s.1081-1094.
- ULUDAĞ, Süleyman; “Veli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 43, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, s. 25-28.

- YASAK, İbrahim; *Sivas Yatırları ve Abdülvehhab Gazi Hazretleri*, Sivaslılar Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004.
- YILDIZ, Alim, *Adülvehhab Menakıbı Terceme-i Ecvibe-i Ali Bin EbiTalibEmr-i İlahi ve Hüccet-i İlahi ŞemseddinSivasi*, haz. Alim Yıldız, Hüseyin Akkaya, Mahmut İnat, Kalkan Matbaacılık, İstanbul 2017.
-, *Menakıbnameler Işığında Abdülvehhab Gazi*, Be Yayınları, Sivas 2015.
-, “Abdülvehhab Gazi Menakıbı”, YÜKSEL, Mücahit, “Bizans Topraklarında Bir Mücahit: Abdülvehhab Gazi”, *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, Aksaray Aralık 2018, s. 463-475.
- <https://sozluk.gov.tr/>, erişim tarihi: 24.01.2020
- www.afyonzafer.net, erişim tarihi: 24.01.2020
- www.bayburt.gov.tr, erişim tarihi: 01.04.2020
- www.bayburtpostasi.com, erişim tarihi: 24.01.2020
- www.dunyabizim.com, erişim tarihi: 24.01.2020
- www.elaziggezi.com, erişim tarihi: 10.04.2020
- www.sivasbulteni.com, erişim tarihi: 05.04.2020

**Ek
Resim 1**

Abdülvehhab Gazi Türbesi, Elazığ (www.elaziggezi.com, 10.04.2020)

Resim 2

Abdülvehhab Gazi Türbesi, Elazığ (www.elaziggezi.com, 10.04.2020)

Resim 3

Abdülvehhab Gazi Türbesi, Sivas (www.sivasagel.com, 10.03.2020)

Resim 4

Abdülvehhab Gazi Türbesi, İznik (<https://tr.foursquare.com/>, 10.03.2020)

Resim 5

Abdülvehhab Gazi Türbesi, Bayburt (www.facebook.com, 10.03.2020)

Resim 6

Abdülvehhab Gazi Türbesi, Afyon (www.facebook.com, 10.03.2020)